

Kıbrıs Çözümüne Ne Kadar Yakın? -Kıbrıslı Türkler Açısından Bir Değerlendirme-

Gürdal Hüdaoğlu*

Özet

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan ve Kıbrıs'ta müşterek bir devlet kurulmasını öngören Annan Planı'na 2004 referandumunda destek veren Kıbrıslı Türklerin bu kararını, toplumun "birleşme" arzusunu yansıtan mutlak bir gösterge saymak oldukça yanıltıcıdır. Zira, Kıbrıslı Türkler, tarihsel ve güncel bağlamlarının bir sonucu olarak "ayrılık" fikrine daha yakın durmaktadırlar. Buna karşın, Kıbrıs Türk toplumunun dünyadan tecridine yol açan uluslararası izolasyon ve ambargolar, kalkınma çabasında toplumu sürekli arayış içinde bırakmaktadır. Bunun sonucunda, birleşme yanlısı görünüp kalıcı bir ayrılığa kapı aralama çabası Kıbrıs Türk siyasetinin ana hatlarını belirlemektedir. Bir yandan halkın Annan Planı'na "Evet" oyu vermesi için çalışan siyasal bloğun, diğer yandan Rumların plana "Hayır" demesini ve böylelikle izolasyon ve ambargolardan kurtulacak olan müstakil Kıbrıs Türk devletinin dünyaya açılmasını dileyen bir kampanyaya yürütmeleri bunun açık göstergelerinden birisini oluşturmaktadır. O halde Annan Planı'na verilen desteği, Kıbrıslı Türklerin "birleşme"den ziyade "ayrılığa" yönelik bir hamlesi olarak nitelemek dahi mümkün görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Kıbrıs, Annan Planı, Denктаş, Talat, izolasyon, ambargo

* Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi – Lefkoşa / KKTC
ghudaoglu@neu.edu.tr

Giriş

19. yüzyılın başlarında filizlenip 20. yüzyılın son çeyreğinde patlak veren ve 21. yüzyıla sarkan Kıbrıs sorununun çözülmesine yönelik uluslararası girişimler ve toplumlararası görüşmeler aradan geçen bunca zamanda başarıya ulaşamadı. Akametle sonuçlanan her girişimden sonra yeniden tazelenen umutlar, her seferinde yeni bir başarısızlıkla son buldu. Kıbrıs sorunu tarihinin, çözüme en yakın kesitini, hiç kuşkusuz Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan ve adını dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan alan çözüm planının gündeme geldiği dönem oluşturmaktadır. Fakat bu plan da müzminleşen soruna ilişkin kendinden önceki girişimlerle aynı kaderi paylaşmaktan kurtulamamıştır. Planın oylandığı 24 Nisan 2004 referandumunda ortaya çıkan sonuç Ada'ya ilişkin yeni değerlendirmeleri zorunlu kılmaktadır.

1974'ten bu yana 'yeşil hat' tarafından ikiye bölünmüş halde olan Ada'yı yeniden birleştirmeyi amaçlayan Annan Planı, Kıbrıslı Türkler arasında yüzde 65 oranında destek bulmasına karşın, Kıbrıslı Rumların yüzde 75'i "Hayır" oyu kullandığı için geçerlilik kazanmamıştır (Annan Planı'na ve planın başarısızlık nedenlerine ilişkin bir değerlendirme için bk. Sözen vd. 2007). Türk toplumunun plana desteği, ilk bakışta Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs sorununa ilişkin geleneksel siyasetlerini radikal bir biçimde terk ettikleri izlenimi yaratmaktadır. Gerçekten de Kıbrıslı Türkler arasında Annan Planı'nın gündeme gelişinden önce 'birleşmeden' ziyade 'ayrılığı' öne çıkaran söylem ve yaklaşımlar revaçtaydı. Bunun açık göstergelerinden birisi, çözüm karşıtlığının sembolü durumundaki Rauf Denktaş'ın girdiği her seçimden zaferle çıkmasıydı. Annan Planı 2002 yılının Kasım ayında toplumun gündemine girmiştir. Bu tarihten önce yapılan tüm seçimlerde ayrılık siyasetini savunan milliyetçi partiler parlamentoda çoğunluğu elde ederlerken¹, bu partilerin fikir önderi durumundaki Denktaş'ın liderliğine de toplum tarafından büyük bir destek veriliyordu.² Ada'nın yeniden birleştirilmesini savunan siyasal partilerse ne liderlik ne de parlamento seçimlerinde istedikleri sonuçları alabiliyorlardı.³ Annan Planı'yla birlikte Kıbrıs Türk siyasal yaşamında büyük bir değişim ortaya çıkmıştır.

Bu makale, Türklerin hem Kıbrıs'ın birleştirilmesini öngören bir politikacıyı ilk kez lider seçmelerine hem de Annan Planı'na onay vermelerine yol açan nedenlerin tarihsel ve toplumsal arka planını açıklamayı amaçlamaktadır. Toplumun yeni tavrı ilk bakışta radikal bir tutum değişikliği biçiminde yorumlanabilir. Oysa bu çalışma toplumun 'ayrılık' fikrini terk ederek 'birleşme' fikrine meylettği biçimindeki görünümün yanıltıcı olduğu iddiasındadır. Ada'da 1974 Barış Harekatı'ndan sonra oluşan ortam

Türklerde güçlü bir ayrılık duygusu geliştirecek türdendi. Bu duygu, Anan Planı referandumundaki tavrın içine bile sinmiş durumdadır. Planın desteklenmesini sağlayan çeşitli unsurlar vardır ama içtenlikli ‘birleşme’ arzusunu bu unsurlar arasında saymak pek mümkün değildir. Plan lehine yürütülen kampanya bu konuda yeterli ipuçlarını vermektedir. Bu çalışma, Ada’da ayrılığı meydana getiren tarihsel nedenler ışığında Kıbrıslı Türkleri ‘birleşme’ fikrinden uzaklaştıran 1974 sonrası toplumsal koşulları analiz etmekte ve böylece ‘ayrılık’ fikrinin güçlü olduğu savıyla çelişik gibi duran 2004 referandumu sonucunun aslında hangi koşulların ürünü olduğunu irdelemektedir.

1974 Öncesi Kıbrıs Sorunu

1571-1878 arasında Osmanlı İmparatorluğu’na, 1878-1960 arasında İngiltere’ye bağlı olan Kıbrıs, 1960’ta üzerinde yaşayan Rum ve Türk toplumlarının ortaklığında bağımsız bir cumhuriyete dönüştü. Fakat bu ortaklık uzun ömürlü olmadı. Ortaklık, toplumlararası ihtilafın şiddetli çatışmalara dönüştüğü 1963’te fiili olarak son buldu.⁴ İki toplumun yönetsel olarak tam boşanmasıysa 1974’te gerçekleşti. Yunanistan’ın 15 Temmuz 1974’te askeri darbe yaptığı ve Türkiye’nin 20 Temmuz 1974’te asker çıkardığı Ada, o günlerden itibaren Türklerin kuzeyinde; Rumların güneyinde yaşadığı iki kesimli bir yer oldu. Türkler 13 Şubat 1975’te Kıbrıs Türk Federe Devleti’ni (KTFD) ilân ederek Anayasalarını yürürlüğe soktular. Bu karardan hemen sonra toplanan BM Güvenlik Konseyi 12 Mart 1975 tarihli ve 367 sayılı kararı ile KTFD’nin ilânını kınamış ve iki toplumu en kısa zamanda görüşmelere çağırmıştır (kararın ayrıntısı için bk. *Yearbook of the United Nations*, 1983: 254). Çağrı üzerine Viyana’da bir araya gelen iki toplum lideri, burada günümüzde halen sürmekte olan ancak sorunun çözümünü sağlamakta yetersiz kalan toplumlararası görüşmelerin ilkinin gerçekleştirmişlerdir.

Bu görüşmelerin belki de tek somut meyvesi 1977’de imzalanan dört maddelik mutabakat metni olmuştur. Bu metnin en önemli maddesi, iki toplumun olası bir çözümü “iki toplumlu, iki kesimli, federal bir devlet” temelinde arayacaklarına ilişkindir. Fakat sonraki yıllarda gerçekleştirilen toplumlararası görüşmeler 1977 mutabakatına uygun bir çözümü sağlamaya yetmemiştir. Ayrıca iki toplum arasında, sorunu daha da büyüten gerilimler hiç eksik olmamıştır. 1974’ten sonra kendi müstakil yönetimini oluşturan fakat “Kıbrıs Türk Federe Devleti” gibi 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’yle ilişkiyi tümenden koparmayan bir formülü tercih eden Kıbrıslı Türkler 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni (KKTC) ilân

etmişlerdir.⁵ Bu, ayrılığı kalıcılaştırmaya yönelik keskin bir adım olsa da dünyada hiç de olumlu bir yankı bulmamıştır.

“Kıbrıs Cumhuriyeti” ile Yunanistan’ın başvurusu üzerine 541 sayılı kararını üreten BM Güvenlik Konseyi KKTC’yi hukuken geçersiz ilân etmiştir (kararın ayrıntısı için bk. *Yearbook of the United Nations*, 1975: 375). Dünyanın tepkisi, tek yanlı bağımsızlık ilânının Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na ve 1960 ortaklık devletini inşa eden antlaşma hükümlerine aykırı olduğu gerekçesine dayandırılmaktaydı. KKTC’yi sadece 1974’ten beri Ada’da asker bulunduran Türkiye Cumhuriyeti tanımıştır. 1974’ten sonra dünyayla “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin bir parçası olarak ticaret yapan Kıbrıslı Türkler, KKTC’nin ilânından sonra da bir süre bu şekilde hareket etmiştir. Fakat 1993 yılında bir ileri adım daha atan Türkler, ürettikleri malların üzerine “Kıbrıs Cumhuriyeti” yerine “KKTC” damgası basmaya başlamıştır. Bunun üzerine toplanan Avrupa Birliği Adalet Divanı 5 Temmuz 1994’te Kuzey Kıbrıs’a ambargo uygulanmasını öngören bir karar almıştır. Kuzey Kıbrıs halen dünyayla ilişkisi sınırlı bir yerdir: Kuzey Kıbrıs’ın hava ve deniz limanlarıyla Türkiye dışındaki herhangi bir ülkenin limanları arasında doğrudan seferler gerçekleştirilememekte ve Kuzey Kıbrıs limanları üzerinden dünyayla ithalat ve ihracat bağlantıları kurulamamaktadır. Kıbrıslı Türkler tarafından “ambargo” ve “izolasyon” olarak nitelenen bu durum en başından itibaren Kıbrıs Türk siyasetinin önemli konularından biridir. Toplum, Kıbrıs sorununu meydana getiren koşulların oluşmaya başladığı ilk dönemlerden beri Ada’daki varlığını, ancak ekonomik gelişme sayesinde koruyabileceği inancına sahiptir.

Kıbrıs’ta iki toplum arasında 20. yüzyılın ortalarında belirgin hale gelen sorun, Ada’nın jeostratejik durumuna ve anavatanlar Türkiye ile Yunanistan’ın uluslararası konumlarına bağlı olarak büyümüş ve sınırlarından taşarak küresel bağlam kazanmıştır. Özellikle İngiltere ve ABD’nin Kıbrıs’a ilişkin bazı hesapları vardı. Bu iki devletin Kıbrıs’a ilgileri 1950’li yıllarda ağırlıklı olarak Ortadoğu’daki petrol çıkarlarından kaynaklanıyordu (Hasgüler 2007: 33-34). Dünyanın 1960’lardan itibaren Soğuk Savaş dönemine girmiş olması İngiltere ve ABD’nin Kıbrıs’a atfettikleri önemi daha da artırmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgelerine bağımsızlık vermeye başlayan İngiltere, Kıbrıs’tan çekilirken bazı kalıcı haklar edinmeyi ihmal etmemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran anlaşmalar İngiltere’ye Ada’da iki askeri üs bölgesi bırakan ve garantörlük hakkı sağlayan bir içerime sahiptir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği’ne karşı bölgesel bir zırh oluşturmak isteyen ABD ve NATO açısından Kıbrıs sorununun Sovyetler Birliği’ne avantaj sağlayacak bir noktaya sürüklenme-

mesi büyük önem taşıyordu (Kasım 2007). ABD ve İngiltere, Ada'nın komünistlerin eline geçmesi tehlikesine karşı gerektiğinde Kıbrıs'a NATO askeri konuşlandırılmasını öngören planlar dahi hazırlamışlardı (Druşotis 2008: 125-167). Kıbrıs Soğuk Savaş döneminin kapanmasından sonra Batı dünyasınca AB'nin genişleme siyaseti bağlamında ele alınır olmuşsa da Orta Doğu'ya yakınlığından kaynaklanan geleneksel stratejik konumunu muhafaza etmeyi de sürdürmüştür (Kasım 2007).

Kıbrıs'taki sorun küresel bir boyut taşımasına karşın Ada'nın mazisiyle doğrudan ilişkili olduğu için bir o kadar yereldir. Kıbrıs sorunu, Rumlara göre Türkiye'nin Ada'ya asker çıkardığı 1974'te; Türklere göre ise 1960 Cumhuriyetinin fiili olarak işlemez hale geldiği 1963'te başlamıştır (Moulakis 2007). Esasında Kıbrıs sorununun kökleri 19. yüzyıla uzanmaktadır. Bir yandan dünyayı sarmaya başlayan liberal milliyetçi dalganın etkileri, öte yandan Ada'nın Osmanlı toprağı olmaktan çıkıp Avrupa'nın en gelişmiş sanayi devleti durumundaki Büyük Britanya İmparatorluğu'na geçmesi yeni dengeler yaratmıştır. Kapitalist İngiltere'nin gelişiyile belirginleşen modernleşme temayülü, milliyetçi-kapitalist yönelimli Rumların konumunu güçlendirirken Türkleri derinden sarsmıştır (Kızılyürek 2005b: 211-213). Rumlar, ticaret yoluyla sermaye biriktiren burjuva sınıfının önderliğinde, 18. yüzyıl sonundan başlayarak tüm dünyaya yayılan liberal milliyetçi ideolojiyi, 19. yüzyılda güçlenen Yunan resmi ideolojisiyle bütünleşik bir formda benimsemeye başlamıştır. İngiliz kapitalizminin Ada'ya intikali bu sürece ivme katmış, Kıbrıs Rum milliyetçiliğinin siyasal görünürlüğünü artırmıştır. Türklere, tarıma ve zanaata dayalı üretim ilişkilerinin gönenç sağlamaya elvermediği yeni koşullarda hızla yoksullaşmaya başlamış, Osmanlı yönetiminin Ada'dan gitmesiyle beraber siyasal gücünü de yitirmiştir.

Kıbrıs, coğrafi konumu itibarıyla dünyanın önemli ticaret güzergâhlarından birinin üzerinde yer alıyordu. Bu bakımdan adada, yoğun ticari faaliyetler söz konusuydu. Osmanlı döneminden önce Kıbrıs, zengin, çeşitli ve ucuz tahıl ürünlerini almak üzere Avrupa'dan gelen ticaret gemilerinin önemli uğrak yeri idi (Jennings 1993: 340). Osmanlıların gelişiyile birlikte Avrupa'nın yanı sıra Anadolu'yla da sıkı ticari ilişkiler gelişmişti (Faroqhi 1984). Ortadoğu, Anadolu ve Balkanlar'ı içeren; İtalya şehir devletçikleri üzerinden Avrupa içlerine dek uzanan hareketli deniz ticareti yolunun önemli bir durak noktası olarak Ada, özellikle 18'inci yüzyıldan sonra ticaret gemileri için gözde bir liman halini almıştı. Ticaretle ilgili faaliyetlerin bu denli yoğun olduğu bir yerde yaşıyor olmalarına karşın Türkler,

ticaret alanında hemen hemen hiç yer almıyorlardı.⁶ Yerli tüccarın büyük bir kısmı ise Rum'du (Çevikel 2000: 287).

1789 Fransız İhtilali sonrasında dünyayı etkisi altına almaya başlayan milliyetçilik akımı, 19. yüzyılın başında Rum burjuvazisinin önderliğinde Kıbrıs'a ulaşmıştır. Yoğun şekilde ticaretle uğraşan Rumlar, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını yeni kazanan Yunanistan devletinin egemen ideolojisi durumundaki Megali İdea'nın" (Clogg 2002: 60) etkisinde milliyetçilik inşasına başlamışlardı. Ada 1878'de İngilizlere geçtikten sonra Rumlar arasındaki milliyetçi hareketlilik iyice belirginleşmiş; ticaret sınıfının katkılarıyla siyasal bir mücadele başlatılmıştı. Türklerse, milliyetçi sermirmenin önkoşulu durumundaki sermaye birikiminden yoksundu. Fakat Rumların adayı Yunanistan'a bağlamayı öngören milliyetçilik anlayışı, Türk toplumunda karşıt bir milliyetçilik anlayışının doğmasına yol açmıştır (Kızılyürek 2005b: 222). Büyük Britanya İmparatorluğu, yönetimi devraldıktan sonra Kıbrıslılara özellikle ticaret ve sanayide gelişme vaat ediyordu. Dönemin İngiliz gazetelerinde, İngilizlerin Ada'yı kalkındıracağına ilişkin yorumlar yer alıyordu (Panteli 2005: 97). Fakat Türkler için ticaret ve sanayi eksenli bir kalkınma projesine ayak uydurmayı sağlayacak imkânlar yoktu. Geleneksel meslekler, İngiliz döneminde gelişen sanayi karşısında gerileyince Türk nüfusun ekonomik durumu kötüleşmiştir (Beratlı 1997: 213). Üstelik 1878'den sonra ticari faaliyetlerin yönü tamamen Avrupa'ya kaymıştır. Anadolu, Trablus, Şam veya Beyrut'tan mal getirmenin ya da buralara mal götürmenin yerini, yazışma ve komisyoncular aracılığıyla Avrupa ülkeleriyle ithalat ve ihracat almıştır. Böylelikle yabancı dil bilmeyen ve Batı ile bağlantıları bulunmayan Türkler çarşıdaki etkinliklerini iyiden iyiye kaybetmişlerdir (Gürkan 1996: 94). Yüzyılın sonunda Kıbrıs'taki toplam ticaret gelirinin yaklaşık olarak sadece yüzde 5'inin Türk tüccarlarca sağlanabildiği tahmin edilmektedir (*Zaman*, 2 Aralık 1897).

19. yüzyıl sonlarında oluşan şartlar, Türkler arasında günümüze kadar ulaşan bir siyasal anlayış doğurmuştur. Bu anlayışa göre milliyetçilik akımının etkisindeki Rumlara karşı güçlü olmak gerekiyordu. Bunun yegâne yolu ise modern mesleklere –bilhassa ticarete- yönelmek, sermaye biriktirmek ve zenginleşmekti. Zenginleşmeyi toplumsal varlığın devamı için elzem sayan bu anlayış, 20. yüzyılda en güçlü ortak siyasal söylem haline gelmiştir. Çeşitli konularda birbirlerine ters düşen fikir grupları ve siyasal oluşumlar dahi Rumlara karşı eğitimde ve ekonomide gelişmek gerektiği konusunda birleşiyorlardı. Toplumun hızla kapitalistleşen Rumlar karşısında güçsüzleştiğini gören gazeteler, mukavim bir toplum tasarımından hareketle ticarete önem verilmesi için açık çağrılar yapıyorlardı. Gazeteler-

de, toplumun ticaret ve sanayiye olan uzaklığını “tembelliğe” bağlayan (*Kıbrıs*, 24 Nisan 1893) ya da “alçaltıcı hastalık” (*Mirat-ı Zaman*, 20 Mayıs 1907) olarak niteleyen yayınlara rastlanıyordu. Toplumun seçkinleri ve gazeteler, ekonomik gelişme için eğitime önem verilmesi gerektiği konusunda da hemfikirdi. Bu çerçevede gazeteler hem okul sayısını ve okullaşma oranını artırmaya hem de Osmanlı döneminden kalma eğitim anlayışının yerine pozitivist metotlara yaslanan modern bir eğitim sistemi ikame etmeye yönelik çağrılarla doluydu. Ayrıca yeni açılan bir işyeri ya da okul olursa, bu durum ayrıntılı haberlerle topluma ‘müjdeleniyordu.’⁷

Ekonomik kalkınma çabası en başından itibaren ‘ayrılık’ temasıyla ilişkili olarak gelişmiştir. Daha 19. yüzyılın sonunda Rum sermaye çevrelerini dışlayarak sadece Türk müteşebbisleri içeren “milli şirket” kurulması fikri ortaya atılmıştı bile (*Kıbrıs*, 24 Nisan 1893). Toplumun yalnızca Türklerce üretilmiş ya da ithal edilmiş malları tüketmeleri ‘vatanseverliğin gereği’ sayılıyordu. Ayrı bir Türk pazarı oluşturma amacına yönelik olarak gerek basın çevreleri gerekse siyasal elitler tarafından yürütülen çabalar, 1960’a doğru organize bir kampanyaya dönüştürüldü. 1958’de ayrı Türk çarşısı kurmak üzere Kıbrıs Türk Tüccarlar Derneği –daha sonra Kıbrıs Türk Ticaret Odası’na dönüşmüştür- adıyla örgütlenen Türk girişimciler, ilk iş olarak “Türk’ten Türk’e” kampanyasını başlattılar. Kampanya, Kıbrıs Türk liderliği ve Türkiye’deki bazı milliyetçi örgütlerle istişare halinde planlanmış ve yürütülmüştü (Evre 2004: 139). Perakendecilerin, Türk toptancılar dışında kimseden mal almamasını ve Türk olmayan ithalatçıların ürünlerinin satılmamasını öngören kampanyanın ilk altı ayında Türk bankalarındaki mevduat iki katına çıkmıştı (Denктаş 1966: 26). Liderlik, Türk çarşısındaki fiyatların Rum çarşısındakilerin çok üzerinde olması karşısında ‘bireysel çıkarların milli çıkarlar uğruna feda edilmesi gerektiği’ propagandasını yürütüyordu. Ayrıca yabancından alışveriş yapan ya da örneğin Rum sigarası içerken görülenler ‘Türk Mukavemet Teşkilatı’⁸ tarafından çeşitli biçimlerde ‘cezalandırılıyordu.’ (Evre 2004: 140). “Türk’ten Türk’e” kampanyası sonucunda Türk tüccarlar kıpırdanmaya ve sermayelerini artırmaya başlamışlardı.⁹ Fakat Türk sermayesindeki birikim esas olarak 1974’ten sonra artmıştır.

1974 Sonrası Yeni Koşullar ve Kabuğunu Kırma Çabası

En başından beri arzulan ekonomik ortam, Türk ve Rum nüfusun yaşam alanlarının bölündüğü; dolayısıyla o güne kadar güçlü Rum tüccarlar karşısında tutunmakta zorlanan Türk tüccarların rakipsiz kaldığı 1974 sonrasında oluşmuştur. Türklerin Kuzey Kıbrıs’ta toplanmasıyla servet birikimi artmış, zengin sayısı çoğalmış, yeni iş yerleri kurulmuş ve şirket-

leşme yoğunlaşmıştır. Bu dönemde özellikle ithalata dayalı ticaretle uğraşanlar önemli kazançlar elde etmişler ve zamanla bu kazançlarını hizmet sektörüyle sanayi yatırımlarına yönlendirmeye başlamışlardır. Ayrıca Rumların terk etmek zorunda kaldıkları bazı işletmeler Kıbrıs Türk yönetimince birer Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) olarak işletilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Kıbrıs Meyve Sebze İşletmecilik Şirketi (1974), Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri (1974), Kıbrıs Türk Petrolleri (1974) ve Kıbrıs Türk Hava Yolları (1974), Kıbrıs Türk Denizcilik Şirketi (1975), Kıbrıs Türk Sanayi İşletmeleri (1975), Kıbrıs Türk Tütün Endüstrisi Kurumu (1975) ile Türk Alkollü İçki ve Şarap Endüstrisi Limited (1975) kurulmuştur. Bu işletmeler özel teşebbüsün gelişmesinde öncü rol oynamıştır. Özel teşebbüsün ilk yöneticileri buralarda yetişmiştir (Mungan 1999: 125).

Kıbrıslı Türklere ait ekonomik göstergeler 1974'ten sonraki yıllarda önemli mesafeler alındığına işaret etmektedir. Kıbrıs Türk yönetimine bağlı Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) verilerine göre 1970'lerle 2000'ler karşılaştırıldığında toplam ithalatın 20 kat (80 milyon dolardan, 1 milyar 500 milyon dolara), toplam ihracatın 3 kat (25 milyon dolardan, 75 milyon dolara), Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) 10 kat (210 milyon dolardan, 2 milyar 600 milyon dolara), kişi başına düşen milli gelirin 5 kat (2 bin dolardan, 10 bin dolara), reel büyüme hızının 2 kat (Yüzde 6'dan Yüzde 13'e), bankalarda biriken toplam mevduatın 30 kat (100 milyon dolardan, 3 milyar dolara), toplam turizm gelirinin 10 kat (30 milyon dolardan, 330 milyon dolara) dolayında arttığı görülmektedir. Ayrıca kişi başına elektrik tüketimi 1066 kilovat saatten 3622 kilovat saate, kişi başına akaryakıt tüketimi 406 litreden 1191 litreye çıkmış; bin kişiye düşen otomobil sayısı 87'den 518'e, bin kişiye düşen telefon sayısıysa 46'dan 455'e yükselmiştir. Sanayi, ticaret, inşaat, turizm, ulaştırma ve haberleşme gibi sektörlerin payı, 1970'lerin ortasında yüzde 30'u bulmazken 2000'li yıllarda yüzde 70'e dayanmıştır (Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik ve sosyal göstergeleri için bk. www.devplan.org).

Kıbrıslı Türklerin ekonomik gelişmesini sağlayan önemli bir unsur, Türkiye Cumhuriyeti'nin sağladığı yardımlardır. Türkiye hükümetleri, 1974'ten beri KKTC bütçesine düzenli olarak katkı yapmakta ve yatırımlar için kaynak sağlamaktadırlar. Türkiye'nin Lefkoşa Büyükşehirliği Yardım Heyeti'nce hazırlanan "KKTC'ye Yapılan Türkiye Yardımları 2009 Yılı Faaliyet Raporu"na göre, Türkiye'nin sadece 1998-2010 arasında KKTC'ye hibe olarak aktardığı kaynak 2 milyar liraya yakındır. Aynı dönemde hibe, teşvik kredisi ve kredi olarak Ankara'nın sağladığı parasal desteğin toplam tutarı ise 6 milyar lirayı aşmıştır.

Kuzey Kıbrıs'ta ticaret ve sanayi alanında faaliyet gösterenlerin oluşturduğu çok sayıda örgüt bulunmaktadır. “Türk'ten Türk'e” kampanyasının yürütüldüğü dönemde, ayrı bir pazar oluşturma gayretlerinin parçası olarak 1958'de kurulan ve o yıllarda sadece 20 üyesi bulunan Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın bugünkü üye sayısı 10 bine yaklaşmış durumdadır (www.ktto.net). Kuzey Kıbrıs'taki toplam sendikalı çalışan sayısı 20 bin dolayında seyrederken, tek başına 10 bin üyeye sahip olan Ticaret Odası en etkin ve en kalabalık kitle örgütlerinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan Kıbrıs Türk Sanayi Odası'na kayıtlı 400 dolayında firma vardır. 1977'de kurulan oda, başlangıçta 40 firmalı bir oluşumdur (www.kktcsanayiodasi.org). Kıbrıs Türk Seyahat Acenteleri Birliği, bir başka etkin iş topluluğudur. 136 acentenin üye olduğu birlik, kurulduğu 1974'ten bu yana, turizm pazarının genişlemesine paralel olarak büyümektedir (www.kitsab.org). İnşaat sektöründe faaliyet gösterenler, 1974 sonrasında en çok servet biriktirme fırsatı bulan iş çevreleri arasında yer almaktadır. 1994'te kurulan Kıbrıs Türk İnşaat Mütahhitleri Birliği'nin 382 üyesi bulunmaktadır (www.ktimb.org). Tüccar ve işadamları, sınıfsal kazanımlarını artırmak amacıyla liberal ideolojiye sahip çeşitli derneklerde örgütlenmiş durumdadırlar. Birer baskı grubu olarak çalışan dernekler arasında Kuzey Kıbrıs İşadamları Derneği, İş Kadınları Derneği, Genç İşadamları Derneği ve Avrupa Birliği Derneği önde gelmektedir.

1974'ten sonra Rum rakiplerinden arınmış bir pazara kavuşan Kıbrıslı Türk tüccarlarla işadamları, 2000'li yıllara dek ciddi bir milliyetçi kapanma refleksi sergilemeye devam etmiştir. Açık biçimde Denktaş ve UBP yanlısı bir tutum takınan ve milliyetçi söylemi sahiplenen girişimciler, Ada'nın birleştirilmesine yönelik çabaların kesin olarak karşısında yer alıyordular. Toplumlararası görüşmelerin başlamasını sağlayan dönemin BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, çözümün önündeki en büyük engellerden birinin burjuvazinin kaygıları olduğunu ifade etmişti (*Yenidüzen*, 24 Ekim 2006):

“Bir tarafta Kıbrıs Türk burjuvazisinin çarşı derdi. Türkiye'nin ulusal çıkarları diğer yanda Yunanistan'ın prestiji ve Kıbrıs Yunan burjuvazisinin bütün bir Kıbrıs pazarı sorunu. Ve en nihayet NATO'nun güney kanadı komünist gelişme ve üs sorunu. Kıbrıs dilberinin böyle geniş çaplı bir ihtiyacı karşılaması bir hayli zor.”

Kabuğunu Kıрма Çabası: Kıbrıs Türk burjuvazisinin 'birleşme' karşıtı katı tutumu 2000'li yıllarda yumuşamaya başlamıştır. Bu değişikliğin temel nedenlerinden birisi Kuzey Kıbrıs pazarının 1974'ten sonra hızlı bir büyüme içine giren sermaye çevrelerine dar gelmeye başlaması; fakat 'izo-

lasyon' ve 'ambargo' yüzünden global açılımlar gerçekleştirilememesidir. 'İzolasyon' ve 'ambargo' sorunu, geleneksel olarak milliyetçi blok içinde yer alan Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın pozisyonunda değişikliğe yol açmıştır. Annan Planı'nın gündeme geldiği dönemde oda başkanı olan Ali Erel (2007: 52-53), iş dünyasında tutum değişikliğine yol açan durumu şu şekilde özetlemektedir:

Ekonomik ve politik soyutlanmışlık Kuzey Kıbrıs'ta yatırım ve üretim riskini artırmaktadır. Tüm bunlar Kuzey Kıbrıs'ın istikrarlı ekonomik gelişimi için bazı imkansızlıklar yaratmaktadır. Bu durum, ekonominin içine kapanık kalmasını getirmiş ve ekonomik aktiviteler açısından Türkiye'ye tam bağımlı bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bu ekonomik bağımlılığın siyasi dürtülerle dizayn edilmiş bir netice mi yoksa kötü ekonomi yönetimlerinin etkisi altında ekonomik akılla bağdaşmayan uygulamaların bir neticesi mi olduğu hep tartışılacaktır. Ancak bir gerçek vardır: Kuzey Kıbrıs ekonomisi kendi ayakları üzerinde durmayı başaramamıştır. Yakın coğrafyadaki ekonomilerle rekabet etmeyi seçmek yerine tam kapalı bir ekonomi şeklinde tutulmuştur.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası, 'izolasyon' ve 'ambargo' sorununu aşmaya dönük çabalarını 2001'den itibaren yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede AB Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi ile görüşmeler yapılarak ABAD kararlarının hafifletilmesi, Ada'ya güneyden giriş yapan turistlerin kuzeyde gecelemelerine olanak sağlanması ve Kıbrıs Türk işletmelerinin uluslararası fonlardan yararlandırılması talep edilmiştir. Ada'nın bölünmüşlüğü bu girişimlerin tümünün başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır.

Kıbrıs Türk burjuvazisinin geleneksel tutumunu terk etmesi sürecinde etkili olan bir başka unsur AB'dir. Kıbrıs Rum liderliği, 'Kıbrıs Cumhuriyeti' adına 1990'da AB'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır.¹⁰ AB, açılım peşindeki Kıbrıslı Türk işadamları için oldukça cezbediciydi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 2000'li yılların başlarında tam üyeliğe alınacağı anlaşılıyordu. Fakat bölünmüşlük nedeniyle Kuzey Kıbrıs'ın AB müktesebatı dışında kalması kaçınılmaz görünüyordu. Bu durum sermaye çevrelerini Kuzey Kıbrıs'ı AB'ye dahil edecek bir çözüme sıcak bakmaya yöneltmiştir. AB'ye girmek sadece sermaye çevrelerinin değil, uluslararası sistemin dışında kalmış olmanın sıkıntılarını yaşayan geniş bir toplum kesiminin rüyası haline gelmişti. 1993-2003 yılları arasında Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Glafkos Klerides'e göre (2008: 228-229), Kıbrıslı Türkler "kendilerini izolasyon ve ekonomik sefaletten kurtararak pek çok yarar

sağlayacak treni kaçırmamak için AB'ye katılmak istiyorlardı.” Kuzey Kıbrıs'ta 2000'de patlak verip 2001'de doruğa çıkan büyük bankalar krizi, toplumda daha güvenli bir ekonomiye kavuşma isteğini kamçulamıştır. Bankacılık krizi sırasında 11 yerel banka iflas etmiştir. Bu bankalarda 89 bin 185 kişiye ait toplam 245 milyon dolar tutarında mevduat bulunuyordu. Bankalar krizinin, başka etmenlerle birlikte siyasal patlamaya yol açabileceği, dönemin Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş tarafından öngörülmüştü. Denktaş (2000: 141) eylemlerin patlak vermesinden bir süre önce “Şimdi 2000 yılının Ekim ayında'yız. Ekonomik kriz, halka güven vermiyor ve anavatanla diyalog eksikliği olan bir koalisyon hükümeti, beni hasta edecek kadar endişelendirmektedir” diyerek “Ya biz içten çökersek!” diye sormuştu. Gerçekten de toplum, büyük bir ekonomik ve sosyal travmaya yol açan bankalar krizi sırasında Kıbrıs Türk liderliği ile hükümete yönelik belki de tarihin en büyük protesto eylemlerini gerçekleştirmiştir. “Denktaş istifa” sloganları atarak parlamento binasını işgal eden eylemciler polisle çatışmıştır. Mudilerin mağduriyeti daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı yardımlarla giderilmişse de bu kriz toplumun liderliğe ve kapalı ekonomiye yönelik tepkisini ateşlemeye yetmiştir. Ekonomik sorun ve toplumsal adalet duygusundaki aşınma, toplumu “çözüm ve AB” hedefli yeni bir yolculuğa yöneltmiştir (Kızılyürek 2005a: 407).

BM tarafından 2002'de açıklanan Annan Planı, iş dünyası başta olmak üzere Kıbrıslı Türklerin geniş bir bölümünün ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’ sorunundan kurtulma, uluslararası camianın bir parçası olma ve AB'ye girme beklentilerinin tümünü karşılıyordu. Üstelik iki toplumu tam anlamıyla birleştirecek bir içerime sahip değildi. Kurulacak olan ortak bir devletti ama ortak devlet iki parça devletçikten meydana geliyordu ve bu parça devletçiklerin pek çok konuda özerkliği bulunuyordu. Plan toplum gündemine düştüğü andan itibaren yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmış ve hareketliliğe neden olmuştur. Geleneksel olarak ayrılık siyaseti güden Denktaş önderliğindeki milliyetçi kanat plana karşı çıkarken, planı destekleyen geniş bir cephe açılmıştır. Bu cephede, başkanlığını Talat'ın yaptığı CTP, sosyal demokrat ve sosyalist partilerin bir araya gelerek oluşturdukları Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) ittifakı, sendika ve sivil toplum örgütlerinin meydana getirdikleri ‘Bu Memleket Bizim Platformu’ ve tarihinde ilk kez muhalefetle birlikte hareket etmeye başlayan Ticaret Odası yer almıştır. Ticaret Odası yönetimi bu dönemde “Çözüm ve Avrupa Birliği” adıyla bir de siyasi parti kurmuştur. Plan lehine propaganda yapan çevreler, medyayı iyi kullandıkları için daha etkili olmuşlardır. Kuzey Kıbrıs'ın en yüksek tirajlı gazetesıyla¹¹ üç özel televizyonundan birini bünyesinde barındıran işadamı Asil Nadir'e ait medya grubu planın yanında saf

tutmuştur. Nadir de geleneksel milliyetçi söylemi ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’ kısılcısından kurtulmak amacıyla keskin bir manevrayla terk eden işadamları arasında yer almıştır. Asil Nadir’e ait gazetenin haber müdürü, geçmiş seçimlerde milliyetçi partilerin kampanyalarına para akıttığını belirttiği patronunun yeni politikasını, çözüm halinde “tekrar iş kurabileceği” ve “yurt dışına çıkma engelini aşabileceği” yönündeki inancına bağlamaktadır (Hançer 2006). Annan Planı’nın gündeme gelişiyle birlikte tutum değişikliğine giden başka gazete ve televizyon sahipleri daha vardır. Bu şekilde kamuoyunu etkileme konusunda plan yanlıları önemli bir avantaj elde etmişlerdir.

Annan Planı karşıtlarıyla yanlıları, ilk olarak referandumdan bir yıl önce yapılan genel seçimlerde karşı karşıya geldiler. 2003 seçimi büyük ölçüde Annan Planı üzerinden yürütülen kampanyalara sahne olmuştur. Plan karşıtları, referandumda “Evet” demenin KKTC devletinden vazgeçmek anlamına geleceğini belirtirlerken, karşı taraf Annan Planı’nı, Rumlarla ortak devlet çatısı altında birleşmeyi öngören bir plan olduğu için değil, ortaklık öngörmesine karşın Rumlarla ilişkiyi sınırlı tutan bir plan olduğu için olumlayan bir kampanya yürütmüştür. Kampanya boyunca “Dünyaya açılmak”, “Avrupalı olmak” ve “Zenginleşmek” gibi cezbedici temalar, “İçimize çok az Rum gelecek”, “Kendi bayrağımız ve marşımız olacak” ve “Kuzey’de bize ait parça devlet bulunacak” şeklindeki, olası partner Rumları ötekileştiren vurgulamalarla harmanlanarak işleniyordu. Plan yanlıları partiler, AB’yi öne çıkaran bir kampanya konseptiyle hareket etmişlerdir. BDH, “Mevsimi Geldi Artık, Baharda Avrupa” sloganını kullanmıştır. CTP de ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’yu anımsatan ve tümünde Avrupa ve dünyaya açılım vurgusu olan sloganlar belirlemiştir. Rumlarla kurulacak ortak devlete ilişkin vurgulamalara ise pek yer verilmiyordu. Ana slogan olarak “Avrupa Göründü”yü belirleyen parti ayrıca “Bizim Dünyayla Randevumuz Var”, “Ben Avrupa’yım”, “Çalışanlar Şimdi Avrupa’ya Terfi Edecek” ve “Avrupa’yla Görüşmeye Hazır Kadrolar” şeklinde sloganlar kullanmıştır. CTP’nin 2004 referandumunda yürüttüğü kampanyanın konsepti de 2003 kampanyasından farklı olmamıştır. Özellikle ana slogan, kampanyanın genel stratejisi hakkında açık bir fikir verecek türdendi: “Bir Evetle Dünyaya Bağlan.” Annan Planı, her iki toplumca kabul edilmesi halinde yürürlüğe girecek olan bir plandı. Oysa CTP, Türklerin “Evet”, Rumların “Hayır” demesi halinde Kıbrıs Türk toplumunun tecridinin son bulacağını savunuyordu. CTP reklamlarında dünyaca ünlü müzik gruplarının konserler vermesinin, küresel sermayeli yatırımcıların iş kurmasının, Kıbrıs Türk takımlarının uluslararası maçlar yapmasının ve büyük havayolu şirketlerinin Ercan’a sefer başlatmasının “bir evete bağlı olduğu” belirtiliyordu.

CTP lideri Talat, bu dönemde katıldığı bazı programlarda Rumların plana “Hayır” demesi ihtimalini hatırlatanlara “Keşke” yanıtını vermiştir.

Talat'ın kendisine Annan Planı'na Ada'nın birleşmesini sağlama misyonundan ziyade ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’ sorununu çözme misyonu atfetmesi, referandumdan sonraki politikasında da belirgindir. Referandumdan üç gün sonra Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi'nde bir konuşma yapan Talat, AB'yi Kuzey Kıbrıs'a uyguladığı ambargoya son vermeye çağırmıştır. Kıbrıslı Türklerin AB'yle ilişkiye girmeye hazır olduğunu açıklayan Talat, bunun Kıbrıs Rum Yönetimi aracılığıyla yapılmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir (*Yenidüzen*, 28 Nisan 2004). Talat'ın ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’ sorununu aşmaya yönelik siyasetinin yanı sıra Rumları ötekileştirme tutumu da referandum sonrasında sürmüştür. Özellikle bir Türkiye gazetesine yaptığı şu açıklama oldukça dikkat çekmiştir: “Rum gelinimizin ya da damadımızın olmasından ne ben ne de eşim hiç zevk almayız; bizim tercihimiz, her ikisinin de eşlerini Kıbrıslı Türkler arasından seçmeleri.” (*Hürriyet*, 4 Nisan 2005). Talat ayrıca “Rumlar yüzünden Denктаştaştığını” da ilân etmiştir (*Radikal*, 27 Eylül 2005). 2003'te kuzeyle güney arasında kontrollü geçiş imkân sağlayacak şekilde bazı sınır kapılarının açılması sonrasında çok sayıda Kıbrıslı Türk'ün, uluslararası seyahatlerde kullanmak üzere “Kıbrıs Cumhuriyeti” pasaportu almasıysa Talat tarafından “Utanç verici” olarak nitelenmiştir (*Star Kıbrıs*, 11 Temmuz 2008). Son olarak “Kıbrıs'ta tek halk olmadığının gayet açık ve net olduğunu” belirterek, “Tek halk vardır iddiasıyla Kıbrıs'ı üniter devlete götüreceğ süreci kabul etmeyeceklerini” açıklayan Talat'ta (*Anadolu Ajansı*, 26 Aralık 2008), ‘birleşme’den çok ‘ayrılık’ duyğusunun ağır bastığı anlaşılmaktadır.

Ada'yı birleştirmekten çok Kıbrıslı Türklerin yalıtılmışlığına son vermeye odaklanan Mehmet Ali Talat, iki halk arasındaki ayrılıkların giderek derinleştiğini düşünmektedir. Birleşme istemeyen Kıbrıslı Türklerin sayısının hızla arttığını belirten Talat'a göre ileride yapılacak bir referandumda olumlu sonuç çıkma ihtimali azalmaktadır (*Cihan Haber Ajansı*, 7 Aralık 2007). Kuzey Kıbrıs'ta yapılan kamuoyu araştırmaları, Talat'ın bu tespiti ni doğrular nitelikte sonuçlar vermektedir. Eurobarometer kapsamında Kuzey Kıbrıs'ta düzenli anketler yapan KADEM, Kıbrıslı Türklerde iki devletliliğe yönelik olduğunu saptamaktadır. Şirketin 2006'da yaptığı araştırmada federasyonu tercih edenlerin oranı yüzde 20'de kalırken, iki devletlilik isteyenlerin oranı yüzde 65 çıkmıştır (*Kıbrıs*, 29 Ocak 2007). 2008'de yapılan AB anketinde ise “Sizin için en önemli sorun nedir?” sorusuna verilen “Kıbrıs sorunu” yanıtı en düşük seviyede çıkmıştır. Önceki Eurobarometer araştırmalarında yüzde 37 ile yüzde 44 arasında önce-

likli sorun olarak belirlenen ‘Kıbrıs sorunu’ bu kez yüzde 14’te kalmıştır. Bu ankette ilk sırayı yüzde 42 ile ‘ekonomik durum’, ikinci sırayı yüzde 37 ile ‘enflasyon’ ve üçüncü sırayı yüzde 19’la ‘işsizlik’ sorunu almıştır. ‘Kıbrıs sorunu’ eşzamanlı olarak Güney Kıbrıs’ta yapılan anketteyse yüzde 69’la sorun sıralamasının ilk basamağında yer bulmuştur (Ayrıntılı araştırma sonuçları için bk. www.ec.europa.eu.) Kıbrıslı Türklerin ekonomik sorunları Kıbrıs sorunundan çok daha fazla önemsedikleri, Eurobarometer’in Güz 2009 Raporu’nda çok açık bir biçimde ifade edilmektedir (<http://ec.europa.eu>): “Kıbrıslı Türkler ekonomik durum ve işsizliğin Kıbrıs Türk Toplumunu önündeki en önemli iki sorun olduğunu ortaya koymaktadırlar. Geçmiş çalışmalara kıyasla Kıbrıs Sorununun önem oranı da giderek azalmaya devam etmektedir.”

Sonuç

Kıbrıslı Türklerin Annan Planı’na verdikleri desteği, güçlü bir birleşme arzusunun yansıması saymak mümkün değildir. Bu tavrın tarihsel arka planında Osmanlı döneminin bitişinden itibaren ortaya çıkan yok olma korkusu ve bu korkudan türeyen “ekonomik gelişme” arayışı bulunmaktadır. Zenginlik, Kıbrıslı Türkler açısından Ada’da var olmanın sigortası olarak algılanmış ve gelmiştir. Annan Planı’nın vaat ettiği ekonomik tekamül bu tarihsel algılayışa uygun bir içerime sahiptir. Üstelik planın gündeme geldiği dönemde toplum dünyayla ilişkisi sınırlı bir yerde yaşıyor olmaktan kaynaklanan tepkisel bir ruh hali içindeydi. Ekonomik aktivitelerini küresel ölçüğe taşıramayan burjuvazi başta olmak üzere, 2000’lerin başında patlak veren bankalar kriziyle sarsılan toplumun tüm kesimleri, Annan Planı’na ‘makus talihi’ yenmek için sahip çıkmışlardır. Toplumun kapalı yaşamdan kurtulma isteği, dünya tarafından tanınmayan bir devlette ısrar eden geleneksel liderlik anlayışını önüne katarak götürmüştür. Yeni liderin, eskisinden farkı “izolasyon ve ambargolardan kurtulmak”, “dünyalı olmak” ve “Avrupalılaşmak” gibi açılım umudu veren bir söylemle hareket etmesiydi. 2004 referandumunun sonucu Kıbrıslı Türkler tarafından “Yasemin Devrimi” olarak nitelenmektedir (Ayrıntı için bk. Hatay vd. 2008). Plan, Rumlardan destek almadığı için yürürlüğe girmemiştir. Dolayısıyla Kıbrıslı Türkler açısından “devrim” nitelikli köklü değişimler gündeme gelmemiştir. Buna karşın toplumun “çözümüne daha yakın duran taraf” olarak dünyadan beklentileri sürmektedir. Beklentilerin başında ‘izolasyon’ ve ‘ambargo’ sorunundan kurtulmak ve AB’yle -Kıbrıs Cumhuriyeti çatısı altında olmaksızın- ilişki kurmak gelmektedir. Talat’ın KKTC devletini tanıtmaya amaçlı bir politikası yoktu fakat öngördüğü ‘birleşme’; ‘ayrılıkçı’ motiflerden arınık değildi. Keza Kıbrıs Türk toplumu arasında çözümü “iki ayrı devlet” temelinde tanımlama eğilimi giderek artmaktadır. “Ayrı

devlet” tezinin diplomatik ve politik alanda örtük biçimde ilerletilmesinin ya da açıkça ifade edilememesinin en önemli nedeni, “ayrılık” fikrinin kabul görmesini zorlaştıran “birleşme” odaklı uluslararası yerleşik algıdır. Bu algının, “ayrı devlet” olarak kabul görme konusunda yarattığı umutsuzluk, Kıbrıslı Türkleri izolasyon ve ambargoya son veren bir “yarı kabule” de razı kılmaktadır.

Bugün Ada’da 1970’li yıllardan beri BM gözetiminde sürdürülen toplumlararası görüşmelerin bir yenisi yapılmaktadır. Çeşitli çevreler görüşmelerin önümüzdeki birkaç yıl içinde sonuç vermesi umudunu dile getirmektedirler. Kıbrıslı Türklerin yeni girişimler karşısında nasıl bir tutum sergileyebileceklerine ilişkin projeksiyonlarda, 2004 referandumunun sonuçlarıyla yetinmek yerine, toplumun tarihsel beklentilerine odaklanmak gerekmektedir.

Açıklamalar

- ¹ Milliyetçi kanadın en büyük partisi 1975’te Rauf Denktaş tarafından kurulan Ulusal Birlik Partisi (UBP)’dir. Daha 1960’lı yılların başında toplumsal iktidarı eline geçiren milliyetçi kadronun partisi durumundaki UBP, çok partili yaşama geçilen 1976’dan 2003 yılına kadar gerçekleştirilen altı genel seçimde de birinci parti olmayı başarmıştır. UBP içindeki çekişmeler sonucunda 1993’te kurulan Demokrat Parti (DP) milliyetçi kanadın ikinci büyük temsilcisidir. Bu partinin başkanı Rauf Denktaş’ın oğlu Serdar Denktaş’tır.
- ² Kıbrıs Türk toplumu 1976’dan 2005 öncesine kadar liderini seçmek için altı kez sandık başına gitmiştir. Denktaş bu seçimlerin hepsine katılmış ve tümünü rahat bir şekilde kazanmıştır. Fakat Annan Planı’yla birlikte siyasal atmosferin değişmesi Denktaş’ı 2005’te yapılan son seçime katılmaktan alıkoymuştur.
- ³ Çözüm yanlısı partilerin en büyüğü Cumhuriyetçi Türk Partisi’dir (CTP). CTP ilk kez 2003 yılında yapılan genel seçimde yüzde 35 dolayında oy alarak birinci parti olmayı başarmıştır. Partinin iktidarı 2005’te yapılan seçimde aldığı yüzde 45 oyla iyice pekişmiştir. Parti 2003’ten önce katıldığı altı seçimdeyse yüzde 12 ile yüzde 24 arasında değişen oranlarına sahip olabilmıştır. 2005’te Denktaş’ın yerine seçilen Mehmet Ali Talat CTP’nin adayı olarak seçime girmiştir.
- ⁴ Kıbrıs Cumhuriyeti halen dünya tarafından kabul görüp tanınsa da, ortaklık devleti olma özelliğine sahip değildir.
- ⁵ KKTC’nin ilânına esas olarak toplum lideri Denktaş önyak olmakla birlikte, o dönemde muhalefette bulunan CTP de parlamentodaki bağımsızlık oylamasında olumlu oy kullanmış ve kararın oybirliğiyle alınmasına katkı yapmıştır.
- ⁶ Bu durum Osmanlı İmparatorluğu’nda genelde geçerli olan ekonomi anlayışının bir sonucudur. Hıristiyan sekene ticarete; Müslüman sekene tarıma ve zanaata yönelen Osmanlı iktisat politikası için bk. (Pamuk 2005).

- ⁷ Bu durum günümüzde de değişmemiştir. Büyük ya da küçük ölçekli olup olmadığına bakılmaksızın yeni açılmış her işyeri ya da yeni hizmete giren okullar, hatta eski okul binalarında yapılmış tadilatlar bile gazeteler için önemli haber konusu olmayı sürdürmektedir.
- ⁸ Türkiye Genelkurmayı'na mensup bazı komutanlarla Denктаş önderliğindeki Kıbrıslı Türk milliyetçilerin 1 Ağustos 1958'de kurdukları ve Kıbrıs'ı ikiye bölerek bir yarısını Türkiye'ye bağlamayı (taksim) amaçlayan silahlı örgüt.
- ⁹ Türk'ten Türk'e kampanyasının bir benzeri, kuzeyle güney arasında karşılıklı kontrollü geçişlerin başladığı 2003 yılından sonra da uygulanmaya devam etmiştir. Talat yönetimi, güneydeki mağazalardan alışveriş yapanları "KKTC ekonomisine zarar vermekle" suçlamaktadır.
- ¹⁰ AB-Kıbrıs Cumhuriyeti ilişkisi ve AB'nin Kıbrıs sorununa etkisi konusunda ayrıntılı bir değerlendirme için bk. (Müftüler-Bac ve Güney 2005).
- ¹¹ Kuzey Kıbrıs'ta her gün ortalama olarak 35 bin dolayında gazete satılmaktadır. Bunların yaklaşık 15 bini Asil Nadi'e ait Kıbrıs gazetesidir. Kıbrıs'ın dışındaki hiçbir gazetenin tirajı 3 bini aşmamaktadır.

Kaynaklar

- Beratlı, Nazım (1997). *Kıbrıslı Türkler'in Tarihi*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yay.
- Clogg, Richard C. (2002). *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çevikel, Nuri (2000). *Kıbrıs Eyâleti: Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800)*. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Denктаş, Rauf Raif (1966). *12'ye 5 Kala Kıbrıs*. Ankara: Butik Matbaası.
- _____, (2000). *Rauf Denктаş'ın Hatıraları*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Druşotis, Makarios (2008). *Kıbrıs 1963-1964 İlk Bölünme*. Çev. Ali Çakıroğlu. Lefkoşa: Galeri Kültür Yay.
- Erel, Ali (2007). "Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Nereden Nereye". *Halkbilimi* 55: 52-53.
- Evre, Bülent (2004). *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği: Oluşumu ve Gelişimi*. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yay.
- Faroqhi, Sarah (1984). *Towns and Townsmen of Ottoman Anatolic: Trade, Crafts and Food Production in an Urban Setting 1520-1650*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer (1996). *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yay.

- Hançer, Eda (2006). “Kıbrıs Türk Basınında Sahiplik Yapısı ve Haber Üzerindeki Etkileri”. *Küresel İletişim Dergisi* 1. <http://globalmedia-tr.emu.edu.tr>.
- Hasgüler, Mehmet (2007). *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*. İstanbul: Alfa Yay.
- Hatay, Mete ve Rebecca Bryant (2008). “The Jasmine Scent of Nicosia: Of Returns, Revolutions, and the Longing for Forbidden Pasts”. *Modern Greek Studies* 26(2): 423-449.
- Jennings, Ronald (1993). *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*. New York: New York University Press.
- Kasım, Kamer (2007). “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs”. *Akademik Bakış* 1 (1): 57-72.
- Kızılyürek, Niyazi (2005a). *Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birlik Kıbrıs Cumhuriyeti*. İstanbul: İletişim Yay.
- _____, (2005b). *Milliyetçilik Kaskacında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yay.
- Klerides, Glafkos (2008). *Bir Dönemin Anıları 1993-2003*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yay.
- Moulakis, Athanasios (2007), ‘Power-Sharing and its Discontents: Dysfunctional Constitutional Arrangements and the Failure of the Annan Plan for a Reunified Cyprus’. *Middle Eastern Studies* 43(4): 531-556.
- Mungan, Zeren (1999). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi İçerisinde Kamu Kesiminin Yeri*. Lefkoşa: Devlet Planlama Örgütü.
- Müftüler-Bac, Meltem ve Aylin Güney (2005). “The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003”. *Middle Eastern Studies* 41(2): 281-293.
- Pamuk, Şevket (2005). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yay.
- Panteli, Stavros (2005). *The History of Modern Cyprus*. Nicosia: Topline Publishing.
- Sözen, Ahmet ve Kudret Özersay (2007). “The Annan Plan: State Succession or Continuity”. *Middle Eastern Studies* 43(1): 125-141.

Sürelî Yayınlar

Yearbook of the United Nations, 1975

Yearbook of the United Nations, 1983.

Anadolu Ajansı (26 Aralık 2008 Bülteni).

Cihan Haber Ajansı (7 Aralık 2007 Bülteni).

Hürriyet (4 Nisan 2005).

Kıbrıs (24 Nisan 1893).

Kıbrıs (29 Ocak 2007).

Mirat-ı Zaman (20 Mayıs 1907).

Radikal (27 Eylül 2005).

Star Kıbrıs (11 Temmuz 2008).

Yenidüzen (28 Nisan 2004).

Yenidüzen (24 Ekim 2006).

Zaman (2 Aralık 1897).

İnternet Kaynakları

http://ec.europa.eu/cyprus/index_en.htm%20.10.2008

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_cytcc_cytcc_n at.pdf%20 (16.1.2010)

<http://www.devplan.org/Frame-tr.html> (15.12.2009)

www.kitsab.org/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=61 (4.10.2010)

www.kktcsanayiodasi.org/site/turkce/about_us.php (4.10.2010)

www.ktimb.org/tr/biz-kimiz/hakkmzda (4.10.2010)

www.ktto.net/turkce/tarihcemiz.html (4.10.2010)

How Close is Cyprus to the Solution? An Assessment on the Perspective of the Turkish Cypriots

Gürdal Hüdaoğlu*

Abstract

Evaluating the support given by the Turkish Cypriots to the Annan Plan prepared by the United Nations foreseeing the establishment of a united state in Cyprus as an absolute sign of a desire for “unification” would be quite misleading. On the contrary, as a result of historical and present-day contexts, Turkish Cypriots now have a closer stance to the idea of “separation”. On the other hand, international isolation and embargoes leave Turkish Cypriots in a state of incessant search to achieve a certain level of development. Consequently, the main contours of Turkish Cypriot politics have been determined as leaving the door open for separation while presenting a prima facie preference in favour of unification. An overt sign of this has been the fact that the same political block striving for a “yes” vote in the 2004 referendum has been campaigning also for a “no” vote on the side of the Greek Cypriots to enable the lifting of the isolation and embargoes which would bring about the opening up of the Turkish Cypriot state to the world. The support given by the Turkish Cypriots to the Annan Plan, thus, could be seen as a Turkish Cypriot attempt for “separation” rather than “unification”.

Keywords

Cyprus, Annan Plan, Denktash, Talat, isolation, embargo

---

* Ph.D., Near East University, Faculty of Communication - Nicosia / TRNC
ghudaoglu@neu.edu.tr

